

Studium díla V. I. Lenina — nejdůležitější činitel výchovy komunistického přesvědčení žáků vyšších tříd

A. T. KINKULKIN,

člen korespondent APV SSSR, Moskva

Jedno z nejdůležitějších míst v činnosti komunistických stran zaujímá práce mezi mládeží.

Za socialismu je osud mládeže těsně spjat s uskutečňováním ideálů marxismu-leninismu v praktickém životě. KSSS se snaží, aby veškerá naše mládež znala Leninovo učení, s jehož pomocí by žila a potýkala se s překážkami, aby byla hluboce prodchnuta komunistickým uvědoměním, aby se mládež při vší své činnosti jak ve škole, tak po jejím ukončení řídila leninským heslem, že celoživotním úkolem mladé generace je výstavba komunistické společnosti, a proto mládež musí každý svůj krok hodnotit podle úspěchů této výstavby.¹⁾ Úkolem komunistické strany, jak bylo zdůrazněno ve zprávě o činnosti na XXIV. sjezdu ÚV KSSS, je »předávat mladé generaci své politické zkušenosti, zkušenosti z řešení hospodářské i kulturní výstavby, z vedení ideové výchovy mládeže, udělat vše, aby mládež důstojně pokračovala v započatém díle svých otců, v díle velkého Lenina.«²⁾

V jednom ze svých spisů V. I. Lenin uvedl, že je nutné měnit revoluční a ideové zkušenosti v souvislosti s novými historickými skutečnostmi.³⁾ To se vztahuje i na vzdělání a komunistickou výchovu mládeže ve škole. Ve svém projevu na III. sjezdu Komsomolu V. I. Lenin stanovil sociální zaměření této historické činnosti: umět jednat tak, jak to komunismus skutečně vyžaduje.⁴⁾ Třídní boj proletariátu pokračuje, řekl Lenin, a naším úkolem je podřídit všechny zájmy tomuto boji. Jednota myšlenek i činů směřující k budování komunismu se formuje především ve škole.

V. I. Lenin vytyčil a zdůvodnil nejdůležitější princip, jehož realizace zajišťuje ideovou a mravní přípravu absolventů školy, aby uvědoměle a aktivně pracovali pro komunismus. Tento princip spočívá v sepětí školy a osvěty s politikou komunistické strany, se životem společnosti budující

1) Lenin, V. I.: *Úplné sebrané spisy*, sv. 41, s. 317—318.

2) XXIV. sjezd KSSS. Stenografická zpráva o činnosti, sv. 1, s. 105.

3) Lenin, V. I.: *Úplné sebrané spisy*, sv. 19, s. 81.

4) Lenin, V. I.: *Úplné sebrané spisy*, sv. 41, s. 302.

socialismus a komunismus. Když Lenin zdůvodňoval sepětí osvěty s politikou komunistické strany, zdůrazňoval ideové úkoly této jednoty.

Cílem lidového vzdělání v SSSR je příprava vysoce vzdělaných, všestranně vyspělých, aktivních budovatelů komunistické společnosti, vychovaných na základě marxisticko-leninských idejí. Ideologická práce školy je určena úkoly stanovenými KSSS. XXIV. sjezd KSSS zdůraznil, že nejdůležitější je propaganda idejí marxismu-leninismu a nesmiřitelný boj proti buržoazní a revizionistické ideologii.

KSSS a sovětská vláda považují za nejdůležitější úkol posílit ideologický význam lidového vzdělání v podmínkách vyspělého socialismu a výstavby komunismu, protože rozsah úkolů stojících před komunistickou stranou neustále roste, takže je zapotřebí, aby se aktivní účast na jejich řešení stala nejvlastnějším zájmem každého pracujícího. Zároveň s ukončením přechodu k všeobecnému středoškolskému vzdělání projde každý příští budovatel komunismu určitým typem střední školy. Zvýšení ideologického významu školy vyžaduje i současná mezinárodní situace, ve které se zároveň s posilováním principu mírového soužití zemí s rozdílným sociálním zřízením zvyšuje a stává složitějším ideologický boj.

Socialistická škola se řídí principem spojení školy s politikou KSSS a zaměřuje proces výuky a výchovy ke zvládnutí bohatství ideologie marxismu-leninismu, které by odpovídalo schopnostem žáků, na aktivní účast mládeže při uskutečňování programových cílů komunistické strany a uspořádání života podle komunistických zásad.

Nejdůležitějším zdrojem a prostředkem ideové výchovy žáků, vytváření jejich vědeckého světového názoru, jsou ideje V. I. Lenina, který si osvojil veškeré bohatství velkých revolučních objevů Marxe a Engelse, rozvíjel tvůrčím způsobem jejich myšlenky, byl velkým vědcem v revoluci i revolucionářem ve vědě. Učení Marxe, Engelse, Lenina, jejich veliký hrdinský pracovní výkon upoutává myšlenky lidí, zejména pak mládeže.

Neoddělitelnou součástí ideové pokladnice marxismu-leninismu jsou dokumenty KSSS, které vyjadřují kolektivní rozum a jednotnou vůli strany, její skutečně vědecký, tvůrčí přístup k řešení současných úkolů rozvoje společnosti.

Dokonalým výrazem kolektivních idejí bratrských komunistických stran jsou dokumenty mezinárodního komunistického hnutí: Kominterny, mezinárodních porad komunistických a dělnických stran z let 1957, 1960, 1969. K těmto pramenům se vztahuje i charakteristika dokumentů z porady z roku 1969 L. I. Brežněvem. V nich se »marxisticko-leninská věda spojuje se současným bojem, všeobecná strategie komunistického hnutí s taktikou boje bratrských stran v konkrétních podmínkách těchto zemí. Revoluční teorie a praxe se organicky spojily a navzájem se obohatily.«⁵⁾

Výchova v duchu leninismu byla, je a bude ideologickým základem formování osobnosti nového člověka. Ideje leninismu, nejdůležitější fakta z činnosti V. I. Lenina, demonstřující velikost jeho životního díla, tvoří součást vzdělání v socialistické škole.

Současnou střední školu v SSSR, školu poloviny sedmdesátých let 20. století, je možno více než kdy jindy charakterizovat objasňováním idejí marxismu-leninismu, jeho základních vědeckých principů, s nimiž jsou žáci vyšších tříd seznamováni v rozsahu pro ně dostupném. Žáci se seznamují

⁵⁾ Brežněv, L. I.: *Leninskou cestou*, 2. sv., s. 247.

samostatně pod vedení pedagogů s díly V. I. Lenina, s dokumenty KSSS, s mezinárodním dělnickým komunistickým hnutím. Objasňování idejí marxismu-leninismu žákům se neustále zdokonaluje a je předmětem zvláštní péče pedagogické vědy. Tento úkol je středem pozornosti při zdokonalování vzdělání, komunistické výchovy žáků, zejména vyšších tříd.

V duchu idejí leninismu můžeme ve výuce na střední škole vyčlenit čtyři nejdůležitější faktory ve výchově žáků. Tyto faktory jsou navzájem velmi těsně spojeny, vyzdvihují život a revoluční boj V. I. Lenina a vzájemně se prolínají:

Za prvé jde o studium života V. I. Lenina, zdůraznění jeho světové a historické úlohy jako politického činitele nového typu, vědce, který navázal na revoluční učení K. Marxe a B. Engelse, vynikajícího organizátora, který dovedl podchytit nejširší lidové masy, tribuna a propagátora, nesmiřitelného obhájce čistoty marxistických teorií. Nejdůležitějším prostředkem tu je důsledné, stále se prohlubující studium životopisu V. I. Lenina s použitím krásné, memoárové, populárně vědecké literatury a jiných prostředků ideového emocionálního působení (kino, divadlo, rádio, televize apod.).

Druhým faktorem je osvětlení idejí marxismu-leninismu, jeho internacionálního významu, odkazu V. I. Lenina, osvětlení politiky komunistických stran jako leninismu v akci, dosažení toho, aby žáci pochopili, že nezkrotná energie leninského rozumu a tlukot vřelého leninského srdce žije v činech KSSS, mezinárodního komunistického a dělnického hnutí. K tomu přispívá ve vyšších třídách studium děl V. I. Lenina dostupných chápání žáků, dokumentů KSSS a mezinárodního komunistického a dělnického hnutí.

Třetí faktor znamená osvětlit revoluční a přetvářející činnost KSSS, která buduje cesty od kapitalismu k socialismu do té doby neznámé, která vytvořila vyspělou socialistickou společnost; osvětlit revoluční, bojové a pracovní tradice dělnické třídy, komunistické strany, Komsomolu, všeho sovětského lidu a ukázat boj komunistů jiných zemí za uskutečnění leninských direktiv. Nejdůležitějším prostředkem k tomu je jasné, dostupné, v každé vyšší třídě se prohlubující osvětlení, stimulující a organizační úlohy komunistických stran, morálního profilu Leninových spolu bojovníků a následovníků.

Organizovat praktickou činnost žáků, aby mohli plnit Leninův odkaz, je čtvrtým faktorem. Tato činnost pomůže žákům aplikovat v praxi znalosti o V. I. Leninovi a leninismu a nabýt pevného komunistického přesvědčení; přispěje k vypěstování pevné vůle, pohotovosti, schopnosti účastnit se komunistického budování, naučí žáky komunisticky se učit, pracovat a chápat své povinnosti ke společnosti. Tento prvek vyvěrá přímo z norem V. I. Lenina pro mládež: musíme nejen zvládnout veškeré bohatství současného vědění, na jeho základě se dopracovat komunistického přesvědčení, ale musíme se tímto přesvědčením řídit také ve svém životě i v praxi. Jako nejvhodnější možnost se nám tu nabízí účast na společensky prospěšné práci, počítaje v to i politicko-osvětovou činnost, dále průzkum (hlavně vlastivědný), práce ve školních muzeích, kratší zpráva, popřípadě i přednášky pro spolužáky a spoluobčany.

Důležitým pramenem a pracovním prostředkem v tomto směru je studium děl V. I. Lenina, která mohou chápat žáci vyšších tříd. Stu-

dium děl V. I. Lenina probíhá v těsné spojitosti a osvětlování politiky KSSS jako leninismu v akci, s objasňováním usnesení KSSS a dokumentů mezinárodního komunistického a dělnického hnutí. Poprvé se žák seznamuje s touto novou metodou výuky v 8. třídě, v 9. a 10. třídě pak získává určitý návyk pracovat s původními prameny marxisticko-leninského myšlení.

Studium původních pramenů tedy klademe do vyšších tříd. Právě v tomto věku se slučuje několik velmi aktivně probíhajících procesů:

— Utvářejí se znalosti o zákonech okolního světa, což je těsně spojeno s rozvíjením intelektuální aktivity, s osvojením si duševní práce, se zaměřením pozornosti na základní myšlenky vědy, na myšlenky vytvářející systém z nabytých znalostí, které jsou základem výchovy lidské bytosti. Mezi těmito základními vědeckými myšlenkami jsou nejdůležitější zásady marxisticko-leninské teorie.

— Sociální seberealizace osobnosti, aktivizace nejrůznější hodnotící a orientační činnosti, zaměření na osvojení ideově mravních hodnot socialistické společnosti.

— Vytváření trvalého zájmu o politiku. Průzkum svědčí o tom, že nejméně 75 % žáků vyšších tříd se systematicky zajímá o politiku.

— Rozvoj celkových představ o lidech a o sobě samém. Jak své zkušenosti, tak zkušenosti jiných lidí začíná žák chápat v obecných mravních kategoriích, vytváří si celkový názor na morálku. Velkého významu ve výchově nabývá kladný mravní ideál. »Lenin a ti, kdož bojovali a zvítězili společně s ním, byli a zůstanou pro nás bolševiky údobím budování socialismu a komunismu, inspirujícím a nehynoucím ideálem.«⁶⁾

Věk žáků vyšších tříd je tedy velmi důležitý pro ideologickou výchovu osobnosti. V tomto věku se vytvářející světový názor, politické názory, mravní opory podmiňují veškerý další rozvoj osobnosti.

Snaha poznávat vědeckou teorii, politiku a morálku vyvolává zájem o práce K. Marxe, B. Engelse a V. I. Lenina, o dokumenty KSSS, v kterých se velmi zřetelně projevuje síla vědecké teorie, velmi zřetelně a přesně je formulována podstata stranické politiky. Žáci projevují zvláštní zájem o rysy velkých vůdčích osobností proletariátu.

Úkolem studia děl V. I. Lenina ve vyšších třídách střední školy je:

— zajistit hluboké a správné chápání a dobré zvládnutí faktických a teoretických materiálů vyučovacích předmětů, marxisticko-leninských idejí a zhodnocení jevů, které si žáci osvojují, chápání politiky KSSS, přesnosti marxisticko-leninské vědecké jasnozřivosti, všemocnosti a internacionálního rázu marxismu-leninismu;

— učit vědecké analýze a zevšeobecňování faktů, formovat a rozvíjet dialektickomaterialistické myšlení, vytvářet třídní a komunisticky stranický přístup k jevům v společenském životě; formovat dovednost aplikovat získané znalosti při analýze nových situací, aby se žák mohl přesně orientovat v událostech současného vývoje; osvětlovat nejdůležitější rys leninismu, a to sepětí revoluční teorie a praxe; vychovávat přesvědčení, vyzbrojovat vědomostmi a dovednostmi, bojovat s buržoazní ideologií a dogmatismem;

— vzbuzovat u žáků zájem o práce K. Marxe, B. Engelse a V. I. Lenina,

⁶⁾ Brežněv, L. I.: *O komunistické výchově pracujících*, s. 492.

o studium politiky KSSS; pěstovat a rozvíjet u žáků vyšších tříd schopnost pracovat s původními prameny, připravovat je k pozdějšímu sebevzdělávání v rámci politické výchovy a na vysoké škole.

Průzkum stavu výuky a znalostí žáků svědčí o velkém poznávacím a výchovném významu, který pro žáky vyšších tříd má studium marxisticko-leninských idejí, jednotlivých děl V. I. Lenina a dokumentů KSSS dostupných jejich chápání, svědčí o velkém vlivu této práce na vývin žáků, o jejich znalostech a schopnostech správně se orientovat v současné situaci. Před rokem asi tři tisíce absolventů odpovídalo na otázku: »Jaký největší přínos vám dává studium děl V. I. Lenina?« Většina dotazovaných odpověděla, že díky tomuto studiu lépe chápou třídní podstatu historických událostí, jejich zákonitosti a význam, zvláště pak zdůraznili, že takové studium přispívá k správnému pochopení významu děl spisovatelů pro společnost. Mnozí absolventi uvedli, že mají jasnější představu o Leninově postavě jako revolucionáře a vědce, vidí v jeho díle vzor vědecké analýzy.

Je třeba zvláště zdůraznit, že žáci vyšších tříd při cílevědomém pedagogickém vedení díky studiu děl V. I. Lenina dělají první krok k zvládnutí jevů společenského života vědeckým způsobem, chápou velmi důležitý význam zásad historismu, stranickosti, jednoty, revoluční teorie a praxe, spojený se světovým názorem.

Právě na tyto stránky leninského génia upozornil J. Fučík, který ocenil, že se V. I. Lenin nikdy nerozhodoval náhodně a z několika životních cest volil vždy tu správnou. Od samého počátku, kdy se začal zabývat politickými otázkami, od chvíle, kdy začal pracovat v dělnickém hnutí, až do posledních okamžiků jeho života můžeme sledovat, jak šel neochvějně a pevně cestou, která vždy mohla být příkladem, cestou, která proletářům jdoucím k svobodě vytyčila přesné, jasné a názorné cíle.

Ve škole začíná formování zásad historismu, stranickosti, jednoty revoluční teorie a praxe ve vědomí žáků; tato práce vytváří vědecký přístup k poznávání a hodnocení společenských jevů, k řešení aktuálních problémů společenského rozvoje, velmi přispívá k rozvoji myšlení, k formování ideálů, připravuje pro život a pro vlastní činnost ve jménu komunismu. Je třeba poznamenat, že třídní přesvědčení je tím pevnější, čím výše stojí jeho teoretické pojetí, pochopení celotřídních zájmů. Na tomto základě se pak záměry a snahy osobnosti vytvářejí uvědoměle a podřizují se těmto zájmům.

Úspěšnost formování komunistického přesvědčení u žáků často závisí na správném, pedagogicky promyšleném postavení studia leninského teoretického odkazu. Výchovně vzdělávací význam práce s původními prameny je určen především těmito prameny, hloubkou a stranickostí analýzy společenských jevů v nich obsažených, vytyčením stranických úkolů a způsobů jejich plnění. Dobře zvážené užití metodických prostředků zvyšuje efektivnost působení pramenů na žáky. Připomeňme si zde leninské směrnice: »Umění každého propagátora a agitátora je v tom, aby co nejvhodnějším způsobem působil na posluchače, aby jim podal známou pravdu co možná přesvědčivě, snadno osvojitelnou formou, aby, se jim názorně a pevně vstřípila do paměti.«⁷⁾

Rozbor a zevšeobecnění školních zkušeností umožňují stanovit řadu

⁷⁾ Lenin, V. I.: *Úplné sebrané spisy*, sv. 21, s. 21.

požadavků, při jejichž zachovávání se zvětšuje poznávací a výchovná efektivnost studia Leninových děl žáky vyšších tříd.

Prvním požadavkem úspěšnosti propagandy leninských idejí mezi školní mládeží je důkladné zvládnutí marxisticko-leninské teorie samotným učitelem, stále zdokonalování metodického mistrovství, vhodné spojování intelektuálních a emocionálních prvků při výuce, stále pedagogické vedení při studiu leninského odkazu.

Rozhodující význam tu má komunistické přesvědčení učitele, neochvějnost jeho politického přesvědčení, důkladná znalost látky, bohatost informací z vědecké oblasti, dovednost spojovat teoretické teze s faktickým materiálem a se současností. Právě to umožňuje srozumitelně vysvětlovat teoretické otázky, lépe chápat okolní skutečnost, vypracovat chápání teorie jako návodu k činnosti.

Při organizaci práce s leninskými spisy učitel musí mít smysl pro rozsah, houževnatost a náročnost, trpělivost a takt. Smysl pro rozsah vyvaruje učitele od přetěžování žáků a pomůže postupně zajistit plnění stále složitějších úkolů. Učitel musí trvat na dosažení učebního cíle, měl by se vyvarovat shovívavosti k žákům, která někdy vede k oslabení pocitu odpovědnosti u žáků a někdy i ke ztrátě zájmu o práci s prameny. Je-li učitel trpělivý a taktní, nezapomene, že se potíže nepřekonávají negativním hodnocením v jakékoli formě. Nedá se říci, že by žák vždy lenošil, má spíše potíže s chápáním. Žák velmi často vynechává těžký text nikoli proto, že by nechtěl přemýšlet, ale proto, že si s ním neví rady. Jednou z povinností učitele je pomoci žáku zvládnout potíže, dát mu víru ve vlastní možnosti, aniž by snižoval žakovu důstojnost, ba právě naopak vyzvednout jeho schopnosti, aby se žák mohl samostatně a správně vyznat v podstatě velikého leninského učení.

Druhým takovým požadavkem je použití různých pramenů o životě a díle V. I. Lenina, Leninovo dílo, dokumenty KSSS, mezinárodního komunistického a dělnického hnutí, vědecký životopis V. I. Lenina, vzpomínky současníků — to jsou základní prameny znalostí o vůdci proletariátu.

Velký význam má, jestliže učitel využívá faktů a tezí ze statí obsažených ve vědeckých sbornících a monografiích.

K osvětlení Leninovy osobnosti má učitel využívat memoárové literatury, nejlepších děl krásné literatury a umění. Použití krásné literatury je velmi užitečné, poněvadž literatura o V. I. Leninovi se zabývá všemi údobími Leninova života.

Je vydáno několik čítanek určených pro školy: »O Leninovi a leninovcích. Doplňková četba pro základní školu« (Moskva, Pedagogika 1972); »Studie o velkém životě. Čítanka s náměty pro besedy o V. I. Leninovi s žáky základní školy« (Moskva, Osvěta 1972); »Stránky velkého života. Kniha ke čtení a besedám o V. I. Leninovi s žáky IV.—VII. třídy« (Moskva, Osvěta 1973). Pro žáky vyšších tříd je vypracována obsáhlá kniha (30 archů) »O Leninovi«. V těchto knihách najdeme úryvky z děl krásné literatury, z memoárů, publicistické články, které charakterizují život a činnost V. I. Lenina, plnění jeho směrnic pod vedením KSSS a pojednávají o úloze pionýrských a komsomolských organizací v boji za uskutečnění leninských ideálů. Všechny tyto knihy jsou psány se zřetelem

k různému věku mladých čtenářů, jsou systematicky uspořádány chronologicky a tematicky. Zvláštní kapitoly čítanek jsou věnovány internacionálnímu významu leninismu. Mimo jiné tu najdeme práce Julia Fučika («Lenin»), Antonína Zápotockého («Leninově památce»), Gustava Husáka.

Žáci vyšších tříd chodí na nejlepší umělecké filmy o Leninovi, jsou jim promítány záběry z filmových žurnálů, které nám zachytily a zachovaly některé okamžiky z Leninova života, školní filmy a diapozitivy.

Třetím požadavkem je zajistit pro žáky texty děl, které studují. »Sborník z děl V. I. Lenina pro žáky středních škol a středních odborných škol« byl vydán v nákladu pěti miliónů výtisků. Do sborníku jsou pojata díla V. I. Lenina, která se vztahují k hodinám dějin, literatury, hospodářského zeměpisu, občanské výchovy, chemie, fyziky a volitelných předmětů. Sborník je vybaven informačními seznamy a metodickými pokyny. Zpravidla má každá škola 20—30 exemplářů tohoto sborníku.

Čtvrtou podmínkou efektivnosti studia děl V. I. Lenina ve vyšších třídách je promyšlená výuka leninské tematiky v středních třídách (IV—VII).

V těchto třídách se pouze vypráví o dějinách SSSR, ve čtvrté třídě se poskytují poznatky o Leninovi a komunistické straně v určitém systému. Tím větší význam má zájmová práce s knihou o Leninovi a lenincích. Dospívající mládež se velmi zajímá o knihy s leninskou tematikou, zvláště o vzpomínky jeho příbuzných a spolubojovníků.

Při organizování četby literatury o Leninovi řídí se sovětská pedagogové jak v osmileté škole, tak ve vyšších třídách zásadami, které vytyčila N. K. Krupská k osvětlení životního díla V. I. Lenina. Připomeňme si některé z těchto zásad:

- vyprávět o celém Leninově životě;
- osvětlovat jeho život na historickém pozadí;
- osvětlovat Leninův život v těsném spojení s dějinami strany;
- mluvit pouze o nejpodstatnějších věcech;
- přihlížet k věku, pečlivě uvážit, s čím kdy koho seznamovat;
- aby životopis byl zajímavý, popisovat v něm skutečného člověka a skutečné lidi, kteří ho obklopovali;
- ukázat spojitost mezi Leninovými idejemi a našimi úspěchy.

V středních třídách má pro žáky velký význam nácvik dovedností a návyků: dovednost vyjádřit hlavní myšlenku, sestavit jednoduché i složitě osnovy, provádět výpisky z literatury. Tyto dovednosti získává žák ve IV.—VII. třídě, dříve než začne studovat díla V. I. Lenina.

Ve středních třídách má velký význam objasňování citátů z děl V. I. Lenina uvedených v učebnicích. Důkladný rozbor těchto citátů ukáže žákům, že Leninovo dílo se nesmí číst zběžně, povrchně. Učitel pomáhá svým svěřencům určit hlavní myšlenku citátu. Žáci si uvědoměle osvojují leninské hodnocení probíraného jevu tím, že použijí již známých materiálů. Takovým způsobem se např. probírá několik citátů uvedených v učebnici dějepisu pro VII. třídu (o vzniku státu zároveň s vytvořením tříd, o nevolnictví, o Štěpanu Razinovi). Tak se žáci připravují k práci ve vyšších třídách.

Pátým požadavkem je přísná systematicklost v práci ve vyšších třídách. Důslednost při probírání děl V. I. Lenina je určena obsahem vyučovacího předmětu jestliže doporučujeme žákům prostudovat dílo, musí toto dílo organicky navazovat na vyučovací předmět a musí být přístupné žákům, aby vyučování odpovídalo jejich chápání, ale bylo zároveň na dostatečně vysoké, rozvíjející se úrovni.

Každá etapa práce s dílem vyžaduje promyšlenou, občas individuálně zaměřenou pomoc učitele.

Dříve než začneme probírat dílo (úryvek), učitel je krátce uvede, charakterizuje úkol k uvedenému dílu a okolnosti, za kterých bylo napsáno. Pak se objasní historická situace, motivy a účel napsání díla. To pomáhá vytvářet historický přístup k rozboru leninských děl, to umožňuje lépe osvětlit spojení dané práce s úkoly revolučního hnutí, rozvoje společnosti, s činností komunistické strany.

Probírané dílo se rozebírá jako neoddělitelná součást Leninova životopisu; je nutné neustále osvětlovat důležité mezníky života a činnosti V. I. Lenina, které souvisí se vznikem díla.

Hlavně je zapotřebí se zaměřit na rozbor stavby a obsahu díla, jeho základních myšlenek, na význam hodnocení historických jevů, revoluční a přetvářející činnosti komunistických stran, boje s nepřátelskou ideologií. Učitel přitom vytváří ve třídě podmínky pro besedu a zároveň ukazuje, jak Lenin zdůvodňoval své závěry, jak uskutečňoval zásadu historicky třídního přístupu a spojoval ji s tvůrčím rozpracováním teorie.

Důležitou součástí tohoto požadavku je stále se vracet k probíraným dílům. To napomáhá systematickosti a důslednosti ve vytváření znalostí, jejich upevňování, lepšího chápání leninského přístupu k hodnocení společenských jevů, osvojení teoretických pouček v jejich rozvoji, chápání vzájemných vztahů, přejímání děl V. I. Lenina a dokumentů KSSS, mezinárodního komunistického a dělnického hnutí. Přispívá to k hlubšímu chápání marxisticko-leninských idejí na vyšší úrovni rozvoje žáků, leninské jasnozřivosti, k aplikaci nabytých znalostí na rozbor jevů probíhajících v nových podmínkách společenského rozvoje včetně současných jevů.

V VIII. a IX. třídě žáci např. nejednou používají leninské charakteristiky tří generací revolucionářů v Rusku. V VIII. třídě se žáci několikrát vracejí k úryvku o revoluční situaci. Opakované návraty umožňují poznávat nové jevy ve světle znalostí získaných z původních pramenů. Tak se leninská díla stávají prostředkem poznání nových historických faktů.

Často opakovaný návrat k leninskému dílu se spojuje s probíráním dokumentů KSSS, mezinárodního komunistického a dělnického hnutí. Tyto dokumenty jsou neoddělitelné od ideové pokladnice marxismu-leninismu. Tak se žáci v IX. třídě při probírání usnesení XIV. a XV. sjezdu strany vracejí k dílům V. I. Lenina, ve kterých se dokazuje, že naše země má vše, co je potřebné k vybudování socialistické společnosti, a je osvětlen plán socialistického budování.

Leninské učení o ochraně socialistické výstavby se vysvětluje na materiálech dějin občanské války, Velké vlastenecké války sovětského lidu proti hitlerovskému fašismu a japonskému militarismu. Ve shodě s usnesením ÚV KSSS »O třicátém výročí vítězství sovětského lidu ve Velké vlastenecké válce v letech 1941—1945«, se směrnicemi z porady tajemníků

ÚV komunistických a dělnických stran socialistických zemí, která se konala 4. a 5. března 1975 v Praze, se žákům ukazuje světový historický význam vítězství, jeho hluboký vliv na veškerý poválečný vývoj v Evropě a v celém světě. Velmi důkladně se probírá: rozhodující úloha prvního socialistického státu při zničení fašismu, obdivuhodný čin sovětského lidu a jeho armády; statečný ilegální boj řízený komunisty, hnutí odporu, bojové akce národně osvobozeneckých sil; spolupráce států protihitlerovské koalice s různým sociálním zřízením; nejdůležitější důsledky zničení fašismu a rozmach revolučně osvobozenického boje národů.

Probírání Mírového programu ve škole, schváleného na XXIV. sjezdu KSSS, a jiných dokumentů o zahraniční politice KSSS se co nejtěsněji spojuje s idejemi Dekretu o míru, s opakováním leninských zásad socialistické zahraniční politiky. Žákům se ukazuje, že počínaje prvním zahraničněpolitickým aktem sovětské vlády, tj. Dekretem o míru, až do Mírového programu, schváleného na XXIV. sjezdu KSSS, převzala naše strana a stát hlavní zaměření boje za mír, svobodu a bezpečnost národů.

Systematičnost práce při studiu děl V. I. Lenina zahrnuje i nenásilný přechod od jevu relativně jednoduchého k složitějšímu. Máme tu na mysli narůstání složitosti probíraného textu, způsobu práce žáků, zvýšení požadavků na jejich samostatnost.

Žák se postupně dostává od čtení jednotlivého projevu k studiu nevelkého úryvku a posléze celého díla.

Postupně se stávají složitějšími způsoby práce. Zpočátku je to čtení s komentářem a rozбором, rozbor nevelkých částí díla, reprodukce jednotlivých tezí textu, odpovědi na otázky, které osvětlí, zda žák porozuměl přečtenému textu. Při tom má žák zvládnout to, co je nejdůležitější a podstatné. Žáci se učí obhajovat teoretické teze pomocí konkrétních materiálů a na základě probraných faktů teoreticky zevšeobecňovat.

Postupně si žáci osvojují schopnost čerpat vědomostí, které se týkají určité problematiky, z několika dokumentů tematicky se doplňujících. Při probírání dějin první ruské revoluce se žáci například opětovně vracejí k úryvku o revoluční situaci z Leninovy stati »Krach II. internacionály«, probírají rezoluci III. sjezdu strany o ozbrojeném povstání, »Referát o revoluci z roku 1905« V. I. Lenina. V tomto ročníku se žáci zabývají i textem usnesení ÚV KSSS »O 70. výročí revoluce z let 1905—1909 v Rusku«. Jindy se pracuje současně s dvěma díly navazujícími na sebe nejen tematicky, ale i chronologicky.

Aby byl pramen lépe pochopen, jsou žákům před jeho čtením dávány otázky. Ty jsou zaměřeny na zvládnutí podstaty probíraného díla, přispívají k vytvoření schopnosti dokazovat teoretické předpoklady praktickými materiály. Formulování otázek má za účel žáky přivést k pochopení metody leninské analýzy společenských jevů. Žáci dostávají otázky těchto typů: Vysvětlíte, v čem se projevil třídní přístup V. I. Lenina k analýze reformy z roku 1861. Jaký princip byl stanoven V. I. Leninem při hodnocení a periodizaci osvobozenického hnutí v Rusku? Vysvětlíte, jak V. I. Lenin používal historického přístupu při analýze imperialismu. Objasněte na příkladu »Referátu o revoluci z roku 1905«, jak V. I. Lenin projevil historický a třídní přístup při popisu dějin této revoluce. Vysvětlíte praktickým příkladem, jak Lenin uplatňoval třídní přístup při analýze národnostní otázky.

Žáci vyšších tříd musí umět rozpoznat význam jednotlivých vytyčených tezí a celého díla pro politiku KSSS, mezinárodní komunistické a dělnické hnutí, s pomocí pedagoga musí vysvětlit, jak V. I. Lenin přispěl k dalšímu rozvoji marxistické teorie. Žáci používají získané teorie při rozboru sociálních jevů v okolním dění. Učitel ukládá žákům úkoly, jejichž cílem je samostatný rozbor událostí, čímž se u nich vytváří zkušenost třídního hodnocení současných sociálně politických jevů (např. v hodině dějepisu to může být tento úkol: »Charakterizujte současný třídní boj v Chile a vycházejte při tom z marxisticko-leninského učení o třídách a třídním boji«).

Podle toho, jak se u žáků vytváří schopnost práce s prameny, učitel nemusí dávat otázky, ale může žákům uložit, aby samostatně našli nejpodstatnější myšlenku textu.

Postupně se i zápis z hodiny stává složitějším. Sestavení jednoduchých i složitějších osnov v IX. třídě navazuje na krátké výpisky z pramenů. Žáci si postupně osvojují formy citace a bibliografické návyky. Rozšiřuje se sféra použití vědomostí. Žáci si připravují referáty, které jsou přednášeny na hodinách seminárního typu nebo na žákovských teoretických konferencích, uplatňují své vědomosti i při přípravě besed a referátů v nižších třídách, pro své vrstevníky a někdy přednášejí i dospělým posluchačům.

Šestým požadavkem je promyšlené využití vztahů mezi jednotlivými ročníky a předměty k získání celkové představy o různorodé činnosti V. I. Lenina a lepšího osvojení marxisticko-leninských idejí.

Realizace vztahů mezi ročníky a předměty tkví převážně v použití, rozvoji a zevšeobecnění vědomostí o Leninovi získaných při vyučování jiným předmětům, v kursech, tj. přepracováním a použitím informací z různých předmětů; v rozvoji schopností pracovat s díly V. I. Lenina; v chápání metod poznání společenských jevů dostupném pro žáky; ve vytváření dialektickomaterialistického světového názoru, vysokých ideově mravních kvalit osobnosti budovatele komunismu; v získání zkušeností s tvůrčím přístupem při přípravě referátů, zpráv, projevů o životě a díle V. I. Lenina, o nejdůležitějších historických událostech, o boji sovětského lidu pod vedením KSSS za uskutečnění leninského odkazu, při přípravě a návštěvách v školních leninských síních.

Při studiu díla V. I. Lenina v hodinách dějepisu se například využívají, rozvíjejí a zevšeobecnují vědomosti získané při výuce v jiných předmětech. Ukážeme nejdůležitější z nich:

— V hodinách literatury jsou to vědomosti o třech obdobích osvobozenického hnutí v Rusku, o díle L. N. Tolstého, A. N. Gorkého a V. V. Majakovského, o stranickosti literatury atd.;

— v hodinách hospodářského zeměpisu se týkají principů plánování národního hospodářství, rozmístění výrobních sil, úspěchů socialistické a komunistické výstavby, vědomostí získaných studiem děl V. I. Lenina »O jednotném hospodářském plánu«, »Náčrt plánu vědeckotechnických prací«;

— v přírodovědných předmětech jde o poznatky, že byly v obrovském měřítku uskutečněny předpovědi V. I. Lenina o všeobecném podřízení

přírody člověku, o úloze V. I. Lenina jako bojovníka za podřízení vědy zájmům lidových mas, za upevnění moci socialistického státu.

Sedmým požadavkem je hodnota školní i mimovyučovací práce, uskutečňovaná těsnou spoluprací pedagogických kolektivů a školních komsomolských organizací.

Záleží přitom na tom, aby součinnost pedagogického kolektivu a žákovských organizací byla především zaměřena k vytváření a rozvoji stálého zájmu o marxisticko-leninskou teorii, ke studiu života Marxe, Engelse, Lenina.

Společným úkolem učitele dějepisu a celého pedagogického kolektivu a komsomolských organizací je pomáhat školní mládeži lépe poznat životní význam studia marxisticko-leninské teorie, poutavě vysvětlit vědecký a revoluční čin jejích tvůrců. V mnoha školách se učitelé dějepisu snaží zároveň se školními komsomolskými organizacemi vytvořit v mládežnických kolektivech »psychologické klima«, které zvyšuje u žáků pocit odpovědnosti za učení, za všestrannou přípravu k životu, jež vede k systematické, samostatné práci s díly K. Marxe, B. Engelse, V. I. Lenina, s dokumenty KSSS, mezinárodního komunistického a dělnického hnutí.

V celé této práci má velmi důležitou úlohu »Všesvazový leninský zápočet«, který již má pevné místo v životě Komsomolu a stal se nejdůležitější částí celého systému komunistické výchovy mládeže.

Učitelé pomáhají žákům vyšších tříd správně plánovat samostatnou práci při studiu díla V. I. Lenina, dokumentů KSSS a VLKSM (včetně sestavení osobních plánů komsomolců), účastní se přípravy a provádění žákovských teoretických konferencí, jejichž organizace je často podstatnou částí práce související s leninským zápočtem.

Důležitou stránkou součinnosti učitelů dějepisu a školních komsomolských organizací je jejich snaha získat žáky pro nepovinné předměty a pro práci v kroužcích, kde má profilující význam práce s díly klasiků marxismu-leninismu a dokumenty KSSS. Tak řada škol pořádá kursy na téma »Dílo V. I. Lenina o třech revolucích v Rusku«, »Život a dílo V. I. Lenina«. Jednota školní a mimovyučovací práce se jasně odráží v práci školních historických a revolučních historických muzeí. Jejich velkou skupinu tvoří leninská muzea a síně. Celkem je ve školách naší země asi 50 tisíc leninských síní.

Školní leninská muzea a síně přispívají k poznání leninismu, k tomu, aby se v mysli dospívajících generací upevňovaly Leninovy ideje. Když žáci shromažďují a studují materiály, používají získaných vědomostí k rozboru historických událostí i současnosti, získávají schopnost politicko-osvětové práce přiměřené jejich silám.

Při zřizování školních muzeí a v jejich práci je zvláště důležité:

— osvětlení exponátů charakterizujících základní období života a díla V. I. Lenina, jeho nerozlučné spojení s historií strany, mezinárodního komunistického a dělnického hnutí;

— zařazení materiálů vhodných pro práci žáků s dílem V. I. Lenina a se stranickými dokumenty (fotokopie rukopisů a dokumentů, jednotlivých stránek stranického tisku různých zemí, fotografie zachycující historické události, různá vydání děl V. I. Lenina). Tyto materiály by měly

být umístěny jak ve všeobecné expozici, tak na výměnných panelech věnovaných tomu kterému dílu;

— účast žáků v tvůrčím hledání, při studiu nových exponátů (v podstatě vlastivědných), které charakterizují revoluční hnutí, plnění leninských odkazů, vedoucí úlohu dělnické třídy v sovětské společnosti, revoluční, bojové a pracovní tradice KSSS a sovětského lidu a rovněž úspěchy zemí socialistického společenství. Zvlášť důležité je spojení se současností, ukázka realizace leninských odkazů, revolučně přetvářející úloha komunistické strany;

— použití a rozmnožení poznatků o životě a činnosti V. I. Lenina, které žáci získali při heuristické práci v hodinách dějepisu, při studiu muzejních fondů, při přípravě exkurzí; využití výsledků žákovského průzkumu při vyučování.

Uvedený výčet neuvádí všechny požadavky k organizaci studia děl V. I. Lenina ve školách. Avšak dodržování uvedených požadavků přispívá podle našich zkušeností ke zvýšení výchovně vzdělávacího významu školního studia života, činnosti a díla V. I. Lenina, jak o tom svědčí zkušenosti.

Přeložila Jelizaveta Dvořáková